

Από το παιδί-θαύμα στην ιδιότροπη μεγαλοφυΐα

Ελάχιστοι συνθέτες σαγηνεύουν και μαγεύουν όσο ο Μότσαρτ. Σήμερα ακόμη μας γοητεύει το αινιγματικό, εκ πρώτης όψεως αντιφατικό μείγμα ελαφράδας, φωτεινότητας, κομψότητας αφενός και πνευματικού βάθους αφετέρου. Ασυνήθιστες αντιθέσεις καθόρισαν και την ίδια τη ζωή του Μότσαρτ: από τα πρώτα κιόλας παιδικά του χρόνια θριάμβευε ως μουσικός, αλλά η κατοπινή εξέλιξη του σε συνθέτη ήταν οπωσδήποτε επίπονη και με πολλές απογοητεύσεις.

Αφότου ελευθερώνεται από την υπηρεσία στον μισητό εργοδότη του, τον αρχιεπίσκοπο του Ζάλτσμπουργκ, ο Μότσαρτ ζει ως ανεξάρτητος δημιουργός στη Βιέννη, όπου, αγαπημένος συνθέτης τώρα της αριστοκρατίας, δίνει λαμπρά κοντσέρτα με δικά του έργα. Τα τελευταία χρόνια του όμως τα σκιάζει η απροθυμία των Βιεννέζων να ακολουθήσουν την ιδιότροπη ιδιοφυΐα του στον καλλιτεχνικό δρόμο που έχει διαλέξει.

Η εξέλιξη του έργου του Μότσαρτ, κι ας ολοκληρώθηκε σε τρεις μόνο δεκαετίες, είναι εκπληκτική. Με αφηγηρία το εύθυμο και εύπεπτο, ο συνθέτης εντέλει καταλήγει σε προσωπική ομολογία που την καθορίζουν τα βιώματά του. Εντυπωσιακή είναι και η πολυμορφία αυτού του έργου, στο οποίο δεν ανήκουν μόνο οι τελευταίες συμφωνίες με την ακτινοβολία του μεγαλειώδους και υψηλού ή ο *Ντον Τζοβάνι* και ο *Μαγικός αυλός*, αλλά και το βαθιά βιωματικό *Ρέκβιεμ*, τα κουαρτέτα εγχόρδων με την κλασική τους φόρμα και η *Μικρή νυχτερινή μουσική* ως απόλυτη έκφραση του ύφους της σερενάτας. Δεν πρέπει να εκπλήσσει λοιπόν που τον 19ο αιώνα ερμηνεύουν και κρίνουν τη μουσική του Μότσαρτ διαρκώς εκ νέου και από διαφορετικές οπτικές γωνίες: στην αρχή τη θεωρούν ιδεαλιστική, ταυτόχρονα ρομαντική, έπειτα «παρωχημένη», ακόμη και κοινότοπη. Μόνο αργότερα, όταν αρχίζει η επιστημονική έρευνα της μουσικής, αποκαλύπτεται πόσο πολύπλευρο και πολυεπίπεδο είναι το έργο του Μότσαρτ, πρότυπα για το οποίο υπήρξαν εκπρόσω-

ποι της σχολής Μπαρόκ του Ζάλτσμπουργκ, της Βιέννης και της Ιταλίας, οι προκλασικοί, ο Χάυρν, αλλά και ο Μπαχ και ο Χέντελ. Αυτές είναι οι επιρροές τις οποίες ο Μότσαρτ επεξεργάζεται, ξεπερνά και συνδυάζει μεγαλοφυώς, για να τις οδηγήσει εντέλει στην ύψιστη ικανότητα υποκειμενικής έκφρασης όσο και γενικής ισχύος. Το έργο του Μότσαρτ ανήκει, όπως το έργο του Γκλουκ, του Χάυρν και του Μπετόβεν, στην κλασική σχολή της Βιέννης, ιδεώδη της οποίας ήταν η «υποδειγματικότητα», η «διαχρονικότητα», η «παρουσίαση του ωραίου» και η «καθαρότητα» αποστολή.

Αλλά και η ίδια η ιδιότροπη, πολυεδρική προσωπικότητα του Μότσαρτ, καθηλώνει και προκαλεί ερωτήματα, τα οποία ίσως να μην απαντηθούν ποτέ. Τον 19ο αιώνα δεσπόζει η ρομαντική εικόνα του δαιμόνιου καλλιτέχνη, που είναι αφοσιωμένος στη δημιουργία. Ακολουθεί, ίσως ως αντίδραση, η άλλη εκδοχή: ο Μότσαρτ που έζησε σε διονυσιακή υπερβολή και είχε αναπόφευκτα τραγικό τέλος. Σήμερα βλέπουμε στον Μότσαρτ έναν άνθρωπο του οποίου τον χαρακτήρα σφράγιζαν αντιφάσεις και προπάντων, όπως και στο έργο του, η αντίφαση μεταξύ παιδιάστικης-παιγνιώδους φύσης και καλλιτεχνικού βάθους, η οποία δεν ήταν μόνο μέρος των εκ φύσεως χαρισμάτων του, αλλά ρίζωνε σε μια πρώιμη, οδυνηρή εμπειρία της ζωής.

Το αίνιγμα του Μότσαρτ και της μουσικής του, η οποία μεταβαίνει στο «ασύλληπτο» –στο «θείο»;– είναι, τουλάχιστον μέχρι σήμερα ανεπίλυτο με ορθολογικά μέσα. Ο Χέρμαν Έσε γράφει σχετικά στο μυθιστόρημά του *Ο λύκος της στέπας*: «Είχε αστράψει το χρυσό χνάρι, μου είχε θυμίσει το αιώνιο, τον Μότσαρτ, τα άστρα». Αυτή η φράση υπαινίσσεται τις δυνατότητες της μουσικής του Μότσαρτ: να χαρίζει στους ακροατές την ευτυχία της εσωτερικής αρμονίας.